

הרבה פעמים יעלה בלב ההמון שהרעות בעולם יהיו יותר מן הטובות, עד שבהרבה מחידות רוב האומות ובשיריהם יכללו זה הענין, ויאמרו כי מן הפלא שימצא בזמן דבר טוב אמנם רעותיו רבות ומתמידות, ואין זה הטעות אצל ההמון לבד, רק עם מי שיחשוב שהוא חכם גם כן, ולא לראז"י ספר מפורסם קראהו ספר אלהות כלל בו משגעונותיו וסכולותיו הרבה, ומכללם ענין בדאו והוא שהרע במציאות יותר מן הטוב, שאתה כשתקיש בין מנוחות האדם ועונגו בעת מנוחתו, עם מה שיקרהו מן המכאובים והחבלים הקשים והמומים ובטול האברים והמהומות והדאגות והצרות, תמצא שבמציאות ר"ל מציאות האדם נקמה ממנו ורעה גדולה לו, והתחיל לאמת זה הדעת במנותו אלו הרעות אחת לאחת, לחלוק על מה שיחשבו אנשי האמת מגמילות חסדי ה' למציאותו וטובתו המבוארת והיותו יתעלה הטוב הגמור בלא ספק וכל מה שיבא מאתו טוב גמור, וסבת זה הטעות כלה היות זה הסכל וחבריו מן ההמון לא יבחנו המציאות רק באיש מבני אדם לא זולת זה, וידמה כל סכל כי המציאות כולו היה בעבורו, וכאלו אין שם מציאות זולתו לבד, וכשיבואהו הענין בחלוף מה שירצה, יגזור מהמציאות כולו רע, ואלו בחן האדם המציאות וציירו וידע מיעוט חלקו ממנו, התבאר לו האמת, ונגלה כי זה השגעון הארוך אשר ישתגעו בו בני אדם ברוב רעות העולם, אינם אומרים שהוא בחק המלאכים, ולא בחק הגלגלים והכוכבים, ולא בחק היסודות ומה שהורכב מהן ממוצא או צמח, ולא בחק מיני בעלי חיים גם כן, ואמנם תלך מחשבתם כולם לקצת אישי מין האדם, ויתמהו מזה אשר אכל מן המאכלים הרעים עד שהצטרע איך חלה בו זאת הרעה הגדולה ואיך נמצא זה הרע, וכן יפלאו ממי שהרבה המשגל עד שיכהו עיניו ויקשה בעיניהם כשנוגע זה בעורו, ומה שדומה לזה, והבחינה האמתית היא, שכל בני האדם הנמצאים כל שכן זולתו משאר מיני בעלי חיים, הוא דבר שאין לו שיעור כלל בערך אל המציאות כולו הנמשך, כמו שביאר ואמר אדם להבל דמה, אף כי אנוש רמה וכן אדם תולעה, אף שוכני בתי חומר, הן גוים כמר מדלי וגו', וכל מה שבא בדברי ספרי הנביאים מזה הענין הנכבד, גדול התועלת בידיעת האדם ערכו, ושלא יטעה ויחשוב שהמציאות היה בעבורו לבד. אבל המציאות לפי דעתנו הוא מפני רצון הבורא, אשר מין האדם הקטן שבו בערך אל המציאות העליון, ר"ל הגלגלים והכוכבים, אמנם בערך למלאכים איך יהיה ערך ע"ד האמת בינו ובינם, ואמנם האדם הוא נכבד מכל מה שבעולמנו זה התחתון, ר"ל מכל מה שהורכב מן היסודות, ועם זה ג"כ מציאותו הוא טוב גדול לו וחסד מה' במה שיחדו בו והשלימו, ורוב הרעות הנפולות באישיו הם מעצמם, ר"ל מאישי בני אדם החסרים, ומחסרונותיו נצעק ונבקש עוד, ומהרעות נעשה אותם בעצמנו בבחירתנו נכאב וניחסהו לשם, חלילה לו ממנו, כמו שבאר בספרו ואמר שחת לו לא בניו מומם וגו', ובאר שלמה ואמר אולת אדם תסלף דרכו, וביאור זה שכל רע שימצא האדם ישוב אל אחד משלשה מינין:

המין הא' מן הרע הוא מה שיקרה לאדם מצד טבע ההויה וההפסד, ר"ל מאשר הוא בעל חמר, כי מפני זה יארע לקצת בני אדם מומים גדולים ובטול אברים בכלל היצירה, או מתחדשים משנויים שיארעו ביסודות מאויר הנפסד, או הברקים העצומים הנקרא בלעז לנבי"ש, או שקיעת מקומות. וכבר ביארנו שהחכמה האלהית חייבה שלא תהיה הויה כי אם בהפסד, ולולא זה ההפסד האישי לא תהיה הויה נמשכת ההויה המינית, הנה כבר התבאר גמילות החסד וחנינית הטוב הגמורים ושפע הטובה, ומי שירצה שיהיה בעל בשר ועצמות ולא יקבל מעשה ולא ישיגהו דבר ממשיגי החמר, אמנם ירצה לקבץ בין שני ההפכים והוא לא ישער בזה, וזה שהוא ירצה להיות מקבל מעשה לא מקבל מעשה, שאלו היה בלתי מקבל למעשה לא נתהוה, והיה הנמצא ממנו איש לא אישי מין, ואמת המאמר שאמר גאלינ"ו במאמר השלישי מן הספר הנקרא תועלות האברים, לא תיחל נפשך בשקר שיהיה אפשר להיות מדם הנדות ושכבת הזרע בעל חיים שלא ימות ולא יכאב או תדיר התנועה או בהיר כשמש, וזה המאמר מגאלינ"ו הוא הערה על חלק מגזרה כללית, והגזרה היא שכל מה שאפשר שיתהוה מאי זה חמר שיהיה, יתהוה על השלמות שאפשר לו להתהוות מן החמר ההוא המיני, וישיג אישי המין מן החסרון כפי חסרון חומר האיש ההוא, ותכלית מה שאפשר להתהוות מן הדם והזרע והשלם שיהיה מהם הוא מין האדם כפי מה שנודע מטבעו שהוא, חי, מדבר, מת, ואי אפשר לזה המין מבלתי רע שימצא לו, ואתה תמצא עם זה שהרעות אשר ימצאו בני האדם בזה המין מעטים מאד מאד ולא יהיו אלא לעתים רחוקים, שאתה תמצא מדינות שיש להם אלפים שנים לא נשקעו ולא נשרפו, וכן יולדו אלפים מבני אדם בתכלית הבריאות, ולא יולד בעל מום רק על דרך פלא ועל צד זרות, ואם יתגבר המתגבר ולא יאמר על צד זרות, הוא מעט מאד ואינו לא חלק ממאה ולא חלק מאלף מן הנוולדים בתכלית השלמות:

המין הב' מן הרעות הוא מה שיארע לבני אדם מקצתם לקצתם, בהתגבר קצתם על קצתם, ואלו הרעות יותר מרעות המין הראשון, וסבותם רבות וידועות, והם ג"כ ממנו אלא שאין לעשות בהן תחבולה, ועם זה איזה מדינה שתמצא בעולם כולו לא ימצא בין אנשי המדינה ההיא זה המין מן הרע מתפשט מאד כלל, אבל מציאותו ג"כ מעט, כאיש שיתנכל את איש להרגו או לגנוב ממנו בלילה, ואמנם יכלול זה המין מן הרע אנשים רבים במלחמות הגדולות, וזה ג"כ אינו ברוב מה שבישוב:

המין הג' מן הרעות הוא מה שימצא כל אחד מבני אדם מפעולתו בעצמו, וזהו הרוב, ואלו הרעות יותר מרעות המין השני הרבה, ומרעות זה המין יצקו בני אדם כולם, וזהו אשר לא ימצא מי שלא יחטא על עצמו בו אלא מעט, וזהו שראוי לגנות בעל המאורע על מה שיארע לו באמת, ויאמר לו כמה שאמר מידכם היתה זאת לכם, ועל זה נאמר משחית נפשו הוא יעשנה, ועל זה המין מן הרעות אמר שלמה אולת אדם תסלף דרכו וגו', וכבר ביאר גם כן בזה המין מן הרעות שהוא פעל האדם בעצמו, והוא אמרו לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים, והחשבונות ההם הם אשר הביאו עליו אלו הרעות, ועל זה המין נאמר כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא יצמח עמל, ואח"כ באר מיד שהאדם הוא אשר ימצא זה המין מן הרע, ואמר כי אדם לעמל יולד וגו', וזה המין הוא הנמשך אחר המדות המגונות כלם, ר"ל רוב התאוה במאכל ובמשגל, ולקיחתם ביתרון כמות, או בהפסד סדר, או בהפסד איכות המזונות, ויהיה סבה לכל החליים והמכות הגשמיות והנפשיות, אמנם חל"י הגוף הם מבוארים, אבל חל"י הנפש מרוע זה הסדר משני צדדים, האחד מהם השנוי המשיג לנפש בהכרח מפני שנוי הגוף, מאשר היא כח גשמי, כמו שכבר נאמר שמדות הנפש נמשכות אחר מזג הגוף, והצד הב' הוא היות הנפש מרגלת בדברים שאינם הכרחיים, וישוב לה טבע חזק להשתוקקה למה שאינו הכרחי לא בהשאר האיש ולא בהשאר המין, וזאת התשוקה הוא ענין אין תכלית לו, אמנם ההכרחיים כלם הם מתי מספר בעלי תכלית אבל המותר אין תכלית לו, והוא שאם תתאוה להיות כליך מכסף, והלא היותם מזהב יותר נאה, ואחרים עשאו מספיר, ואפשר שיעשו ג"כ מנופך, או מאודם, או מכל מה שאפשר למוצאו, ולא יסור סכל רע המחשבה מהיותו בצער ואנחה על אשר לא ישיג לעשות מה שיעשהו פלוני מן המותרות, וברוב יכניס עצמו בסכנות עצומות כרכיבת הים ועבודת המלכים, ותכלית כונתו בזה להשיג אל אלו המותרות שאינם הכרחיות, וכשיארעו לו המאורעות בדרכים ההם אשר ילך בהם יתרעם מגזירת השם ומשפטיו, ויתחיל לגנות הזמן ויתמה ממיעוט דינו איך לא עזרו להגיע אל ממון גדול, יקנה בו יין הרבה שישתכר בו תמיד, ופלגשים רבות מזוינות במיני תכשיט זהב ורקמה ואבנים טובות, עד שיעור רוחו למשגל ביותר מאשר ביכלתו, בעבור שיהנה באלו תכלית המציאות, אמנם הוא הנאת זה הפחות לבד. עד כה הגיע טעות ההמון, עד שהלאו השם בזה המציאות אשר המציא בזה הטבע המחייב לאלו הרעות הגדולות לפי דמיונם, להיות הטבע ההוא בלתי עוזר כל בעל מדה רעה להשיג אל רעתו, עד שיגיע לנפשו הרעה תכלית תאוה אשר אין תכלית לה כמו שביארנו. אמנם החשובים החכמים כבר ידעו חכמת זה המציאות והבינוהו, כמו שביאר דוד ע"ה ואמר כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו, אמר שהם אשר שמרו טבע המציאות ומצות התורה וידעו תכליתם, התבאר להם צד החסד והאמת בכל, ולזה שמו תכליתם מה שכוון בהם מאשר הם אדם והוא ההשגה, ומפני הכרחי הגוף יבקשו צרכיו ההכרחיים לחם לאכול ובגד ללבוש מבלתי מותר, וזה דבר קל ויגיעו אליו כל אדם במעט טורח כשיספיק להם ההכרחי, וכל מה שתראהו מקשי זה הענין וכבודו עליו, הוא מפני המותרות, בבקשת מה שאינו הכרחי יקשה אפילו מציאות ההכרחי, כי כל אשר יתאוה האדם יותר מותרות, יהיה הענין יותר כבד, ויכלו הכחות והקנינים במה שאינו הכרחי ולא ימצא ההכרחי. וצריך שתבחן ענינו במציאות, כי כל אשר הענין יותר צריך לב"ח הוא נמצא יותר ויותר בחנם, וכל מה שימעט צורך הכרחי, הוא נמצא יותר מעט והוא יקר מאד, כי הענין ההכרחי לאדם על דרך משל, הוא האויר, והמים והמזון, אמנם צורך האויר יותר חזק שאם יפקדהו קצת שעה ימות, אבל המים יעמוד בלעדיו יום או יומים, והאויר יותר נמצא ויותר בזול בלא ספק, וצורך המים יותר מצורך המזון, כי כשישתה ולא יאכל יעמדו קצת בני אדם ארבעה ימים או חמשה מבלתי מזון, ואתה תמצא המים בכל מדינה ומדינה יותר נמצא ויותר בזול מהמזון, וכן ימשך הענין במזונות מה שהוא צורך יותר נמצא יותר ויותר בזול במקום ההוא, ממה שאינו הכרחי, אמנם המוס"ק והענב"ר והאודם והברקת איני חושב שאחד משלמי הדעת יחשוב שיש לו צורך גדול לאדם אלא לרפואה, והנה יעמדו במקומם ובמקום הדומים להם הרבה מן העשבים ומן העפרים, זהו פרסום גמילות חסדי השם יתברך למציאותו ואפילו בחק זה החי החלוש, ואמנם פרסום ישרו והשוותו ביניהם מבואר מאד, כי אין בהויה ובהפסד הטבעי, איש מכל שאר מיני בעלי חיים שיתיחד בכח מיוחד בו או באבר נוסף על איש אחד ממינו, אבל הכחות כלם הטבעיות והנפשיות והחיוניות והאבריים הנמצאים בזה האיש הם הנמצאים באחר בעצם, ואם יש באחד מהם

חסרון הוא במקרה מענין מתחדש ממה שאינו בטבע, וזה מעט כמו שבארנו, אין יתרון כלל בין האישים ההולכים על מנהג הטבע, אלא מה שהוא מחוייב מצד התחלף הכנת החמרים, אשר הוא הכרחי לטבע חמר המין ההוא, לא כיון בו איש מבלתי איש, אמנם היה זה אצלו כיסי מר דרור רבים ובגדים מוזהבים, וזה חסר זה המותר מן הפרנסה אין עול בו ולא חמס, ולא מי שהגיע אל זה המותר שלט בדבר מוסף בעצמו, ואמנם הגיע לדמיון מכזב או לשחוק, ולא זה החסר מותר הפרנסה חסר דבר מחוייב, לא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו, זהו על הרוב בכל זמן ובכל מקום, ולא תביט לזר כמו שביארנו, ולפי שתי הבחינות האלו יתבאר לך חסדי השם יתברך על ברואיו מהמציאו ההכרחי על הסדר והשוותו בין אישי המין בבריאתם, ולפי זאת הבחינה האמתית אמר אדון הנביאים, כי כל דרכיו משפט, ואמר דוד כל ארחות ה' חסד ואמת וגו', כמו שביארנו, ובבאור אמר דוד טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, כי המצאתנו הוא הטוב הגדול הגמור כמו שביארנו, ובריאת הכח המנהיג לבעלי חיים היא הרחמים עליו כמו שבארנו: